

ОГЛЯД ЯК ЗАХІД АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ У ДІЯЛЬНОСТІ МІЛІЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Водночас Конституція і закони України передбачають можливість обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема, шляхом застосування заходів адміністративного примусу, які з іншого боку відіграють важливу роль у забезпеченні законності, охороні громадського порядку, запобіганні злочинності тощо. Значним обсягом повноважень щодо застосування заходів адміністративного примусу користуються органи міліції.

Особливе місце у адміністративно-примусовій діяльності міліції займає огляд. При висвітленні поставленого нами питання під оглядом ми будемо розуміти особистий огляд і огляд речей, які за характером об'єкту дослідження становлять різні заходи примусу, однак за змістом вони не відрізняються один від одного, тому їх доцільно розглядати разом.

Підстави, порядок і процесуальна форма здійснення огляду регулюються багатьма актами різної юридичної сили, аналіз змісту яких дозволяє зробити висновок, що на сьогодні так і залишаються неврегульованими, або недостатньо врегульованими питання щодо меж здійснення міліцією цього заходу державного примусу.

Разом з тим, на нашу думку, висвітлення проблем правового регулювання застосування працівниками міліції огляду необхідно провести у площині з'ясування правових засад та реальних потреб застосування останнього як адміністративно-запобіжного заходу та заходу адміністративного припинення, тобто залежно від мети його застосування.

Загальні права міліції в тому числі щодо застосування огляду передбачені Законом України «Про міліцію» [1] (ст. 11 «Права міліції»). Так, згідно п. 6 ст. 11 Закону «Про міліцію» працівники міліції мають право проводити огляд осіб, яких працівники міліції мають право згідно п. 5 ст. 11 даного закону затримувати і тримати у спеціально відведених для цього місцях, речей, що знаходяться при них, і вилучати документи та предмети, що можуть бути речовими доказами або використані на шкоду їх здоров'ю.

Проаналізувавши положення п. 5 ст. 11 Закону «Про міліцію» працівники міліції мають право застосовувати огляд:

1) у якості заходу адміністративного припинення у разі затримання: осіб, які вчинили адміністративні правопорушення; осіб, які перебували у громадських місцях у стані сп'яніння, якщо їх вигляд ображав людську гідність і громадську мораль; військовослужбовців, які вчинили діяння, що підпадають під ознаки кримінального або адміністративного правопорушення;

2) у якості адміністративно-запобіжного заходу, коли його застосування не пов'язано із вчиненням адміністративного правопорушення щодо осіб: неповнолітніх віком до 16 років, які залишилися без опікування, які вчинили суспільно небезпечні діяння і не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність; осіб, які перебували у громадських місцях у стані сп'яніння, якщо вони втратили здатність самотійно пересуватися чи могли завдати шкоди оточуючим або собі; всіх осіб, перелічених у п. 5 ст. 11 Закону України «Про міліцію» з метою забезпечення особистої безпеки працівників міліції, затриманої особи та оточуючих.

Згідно з п. 7 ст. 11 Закону України «Про Міліцію» міліція має право провадити особистий огляд та огляд речей як заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення.

З викладеного випливає, що Закон України «Про міліцію» надає працівникам міліції право проводити як уявляється дуже близькі один до одного «огляд особи», який законодавець в тому числі пов'язує зі вчиненням правопорушень та «особистий огляд», який пов'язано виключно зі вчиненням адміністративного правопорушення.

Порядок застосування огляду як заходу забезпечення провадження у справі про адміністративне правопорушення регламентовано Кодексом України про адміністративні правопорушення [2] (КУпАП). Згідно ст. 260 КУпАП огляд як один із заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, застосовується з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення. Статтею 264 КУпАП визначені загальні правила застосування огляду та перелік осіб якими він може провадитися. Про особистий огляд, огляд речей складається протокол або про це робиться відповідний запис у протоколі про адміністративне правопорушення або в протоколі про адміністративне затримання.

Ще одним нормативно-правовим актом, що встановлює підстави та особливості застосування працівниками міліції огляду є Статут Патрульно-постової служби міліції України [3] (Статут ППСМ). Не дивлячись на те, що Статут ППСМ є відомчим нормативно-правовим актом, а значить має відповідати положенням КУпАП та Закону України «Про міліцію», перший вводить відмінні, а по-декуди незрозумілі форми огляду, а саме «огляд зовнішнього одягу та речей» чи «зовнішній огляд речей та одягу», який прийнято також називати «поверхневий огляд» (п. 239 гл. 7 розд. 9 Статуту ППСМ). Виходячи з назви гл. 7 розд. 9 Статуту ППСМ, а саме: «Здійснення нарядом міліції огляду зовнішнього одягу, речей злочинця та особи, затриманої за підозрою у вчиненні злочину», враховуючи правила юридичної техніки зміст п. 239 Статуту ППСМ має поширюватися на застосування працівниками міліції огляду у якості кримінальної процесуальної дії. Разом з тим ознайомлення з положеннями останнього вказує на те, що він регламентує питання проведення огляду і як заходу кримінально-процесуального примусу (абзаци 1, 5 пункту 239) і як заходу адміністративного припинення (абзаци 2, 3 та 4 пункту 239) без будь-якого розмежування.

У п. 258 гл. 6 розд. 9 Статуту ППСМ знову ж таки відбувається підміна термінів щодо необхідності проведення зовнішнього огляду одягу та речей осіб, які перебувають у стані сп'яніння замість «огляду осіб».

Абсолютно незрозумілим є зміст п. 229 гл. 4 розд. 9 «Перевірка документів у правопорушника», у межах якого якимось чином йде мова про право працівників міліції провадити особистий огляд і огляд речей тощо.

Необхідно підкреслити, що застосування «поверхневого огляду», що передбачено Статутом ППСМ найбільшою мірою має відношення до застосування огляду у якості адміністративно-запобіжного заходу.

Таким чином, застосування огляду працівниками міліції пов'язано з цілою низкою недоліків нормативно-правового регулювання, що з одного боку пов'язано з розширеним тлумаченням відомчими нормативно-правовими документами положень законодавчих актів, а з іншого боку відсутністю законодавчо закріплених положень щодо проведення огляду як адміністративно-запобіжного заходу, тобто з метою попередження та виявлення правопорушень.

Такий стан справ правового регулювання проведення огляду негативно позначається на правозастосовній практиці міліції та її іміджі у разі застосування огляду за умови обґрунтування працівниками міліції дій положеннями нормативних актів, що містять колізію. Тож постає нагальна потреба приведення нормативно-правових актів, що регламентують порядок проведення огляду відповідно до вимог сьогодення.

Враховуючи викладені нами підходи нормотворців щодо встановлення тих чи інших термінів, які характеризують проведення огляду особи, її одягу та речей що знаходяться при ній, на нашу думку, наразі огляд необхідно поділити на огляд речей та огляд осіб. В свою чергу огляд осіб необхідно поділити на особистий огляд та поверхневий огляд особи.

Під особистим оглядом необхідно розуміти дослідження одягу який знаходиться на особі для виявлення відповідних речей або документів що мають значення для забезпечення провадження у справах про адміністративне правопорушення, з можливим оголенням певних частин тіла людини, для їх виявлення, якщо такі предмети можуть знаходитися на тілі або під одягом людини.

В свою чергу поверхневий огляд особи – це дослідження зовнішнього одягу який знаходиться на особі з метою виявлення речей або документів, що можуть стати предметом

правопорушення, а також забезпечення особистої безпеки працівників міліції та інших громадян, без оголення частин тіла особи шляхом формулювання вимоги показати вміст конкретних елементів одягу особи або промацування зовнішньої сторони одягу особи.

Як наслідок вважаємо за доцільне: 1) закріпити запропоноване нами визначення особистого огляду у ст. 264 КУпАП; 2) на законодавчому рівні надати працівникам міліції право проводити поверхневий огляд особи у якості адміністративно-запобіжного заходу, доповнивши ст. 11 Закону України «Про міліцію» пунктом 6-1 наступного змісту: «проводити поверхневий огляд особи у разі наявності даних, що свідчать про причетність особи до вчинення кримінального чи адміністративного правопорушення; з метою виявлення правопорушення при проведенні масових та спортивних заходів, при проведенні цільових заходів (операції, відпрацювання, оперативні плани)»; 3) привести у відповідність з чинним законодавством положення Статуту ППСМ, в межах останнього відобразити процедуру здійснення поверхневого огляду особи (наприклад при здійсненні поверхневого огляду складення протоколу не є обов'язковим, проте він має здійснюватися уповноваженою особою однієї статі з оглядуваною).

ЛІТЕРАТУРА

1. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. № 565-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – №4. – Ст. 20.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
3. Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України [Електронний ресурс]: наказ МВС України від 28.07.1994 № 404 // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0213-94>

Р. В. Карпенко,

*аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ У ХОДІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗАПОДІЯННЯ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ, УЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Встановлення кола обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (ст. 91 КПК України) [1], становить собою самостійне системне завдання у рамках діяльності із розслідування злочину. Крім іншого, реалізація цього завдання обумовлює також потребу конкретизації предмета доказування стосовно окремого злочину, що розслідується. Щодо злочинів, вчинених неповнолітніми, ця конкретизація здійснена законодавцем і передбачена у ст. 485 КПК України [1]. Серед обов'язкових завдань розслідування є встановлення особистісних та індивідуальних властивостей і стану неповнолітнього.

Якщо використати «діяльнісний» підхід психологічної теорії особистості, то останню можна визначити у такий спосіб? «Особистість – це людина, узята у системі таких її психологічних характеристик, які соціально обумовлені, проявляються у суспільних за природою зв'язках і відносинах, є стійкими, визначають моральні вчинки людини, що мають істотне значення для неї самої та оточуючих» [5, с.284]. До властивостей, що утворюють особистість неповнолітнього, тобто психічних явищ особистості, які відрізняються від короточасних психічних процесів і станів (наприклад, пам'яті, уваги, сприйняття, переконання тощо) більшою стійкістю, які, втім, піддаються цілеспрямованому формуванню у процесі виховання і перевиховання, відносяться:

- вольові якості;
- емоції;
- мотивація;
- соціальні установки і ціннісні орієнтації;
- здібності;